

УДК 78.071.1(495) "19"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/99-2-34>**Ірина РЯБЧУН,***orcid.org/0000-0001-8070-7847*

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри музично-сценічного мистецтва

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *ukrcarillo@ukr.net*

ПЕРЕХІД ДО ПОСТМОДЕРНУ У ТВОРЧОСТІ ГРЕЦЬКОГО КОМПОЗИТОРА НІКОЛАОСА СКАЛКОТАСА

Темою дослідження є еволюція європейських стильових тенденцій в академічній музиці середини ХХ століття, ознаки якої проявилися в особливостях індивідуального стилю видатного грецького композитора Ніколоса (Нікоса) Скалкотаса (грец. Νίκος Σκαλκώτας, англ. Nikos Skalkottas 1904 – 1949). Новизна дослідження: вперше матеріали ювілейних заходів, присвячених композитору, розглядаються як основа комплексного дослідження його композиторського стилю. Зокрема вивчаються теми та проблематика доповідей учасників Міжнародної конференції «Skalkottas Today», яка проходила в Бібліотеці Афінського палацу музики 29 листопада – 1 грудня 2019 року. Головні з проблем, що обговорювались на конференції – формування у творчості Н. Скалкотаса специфічних принципів застосування серійної техніки, зокрема феномен «серійної гармонії», взаємодія неокласичних, неоромантичних та неофольклорних ознак, а також стильові моделі творів композитора. Вперше робиться висновок про ознаки постмодерну у творчості Н. Скалкотаса.

Дослідження проводилося комплексно, поєднуючи феноменологічний, евристичний, порівняльний методи, а також музичний аналіз, включаючи аналіз серійних композицій.

На основі дослідження результатів конференції «Skalkottas Today», зроблено висновок про те, що вивчення творчого спадку композитора у останні десятиліття піднялися на якісно новий рівень. Підтверджено, що композиторська творчість Н. Скалкотаса поєднує різноманітні стильові тенденції і комбінує різні композиторські методи. Виявлено особливості їх поєднання у творах, які формують специфіку творчої манери композитора. З'ясовано, що завдяки естетичній переорієнтації стилістичних складових та специфічному використанню серійної техніки, а також класично-романтичним принципам драматургії та організації фактури, у кожному творі Н. Скалкотаса створюється особлива стильова модель, яка дозволяє актуалізувати значення композитора як реформатора музичної мови. Такі прояви є ознаками зламу основних тенденцій академічної музики середини ХХ століття, які можна вважати початком переходу від модернізму до постмодерну.

Ключові слова: національна школа музичної композиції, грецька музика ХХ століття, додекафонна техніка, модернізм, неокласицизм, постмодерн, «Рік Скалкотаса», Архів Скалкотаса в Бібліотеці Ліліан Вудури, Міжнародна конференція «Скалкотас сьогодні».

Iryna RIABCHUN,*orcid.org/0000-0001-8070-7847*

PhD in Art Criticism, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Musical and Performing Arts

Kyiv Borys Grinchenko Metropolitan University

(Kyiv, Ukraine) *ukrcarillo@ukr.net*

TRANSITION TO POSTMODERN IN THE WORK OF THE GREEK COMPOSER NIKOLAOS SKALKOTTAS

The topic of the study is the evolution of European stylistic trends in academic music of the mid-20th century, the signs of which were manifested in the features of the individual style of the outstanding Greek composer Nikos (Nikos) Skalkottas (Greek: Νίκος Σκαλκώτας, 1904 – 1949). Novelty of the study: for the first time, the features of the anniversary events dedicated to the composer were considered as the basis for a comprehensive study of his compositional style. The topics and issues of the reports of the participants of the International Conference “Skalkottas Today”, which was held at the Athens Palace of Music from November 29 to December 1, 2019 are studied. The main ones are the formation of specific principles of the application of serial technique, in particular the phenomenon of “serial harmony”, the topics of the composer’s works, the interaction of neoclassical, neo-romantic and neo-folkloric features. For the first time first features of postmodern style in the work of N. Skalkottas were discovered.

The research was conducted comprehensively, combining phenomenological, heuristic, comparative methods, as well as musical analysis, including the analysis of serial compositions.

Based on the analysis of the results of the conference “Skalkottas Today”, the conclusions were drawn that the study of the composer's creative heritage in recent decades has risen to a qualitatively new level. It is confirmed that the work of N. Skalkottas combines a variety of stylistic and compositional methods. The features of their combination, which form the specificity of his creative manner, have been identified. It has been found that due to the aesthetic reassessment of stylistic components and the specific use of serial techniques, as well as the classical-romantic principles of dramaturgy and the organization of texture, a special stylistic model is created in each work of N. Skalkottas, which allows us to actualize the value of the composer as a reformer of musical language. Such manifestations are signs of a break in the main trends of academic music of the mid-twentieth century, which can be considered the beginning of the transition from modernism to postmodernism.

Key words: national school of musical composition, 20th-century Greek music, dodecaphonic technique, modernism, neoclassicism, postmodern, “Year of Skalkottas”, Skalkottas Archive at the Lilian Voudouri Library, International Conference “Skalkottas Today”.

«У сучасній Греції Орфей налаштує ліру атонально. Таке налаштування належить Нікосу Скалкотасу» (Slonimsky, 2024: 73).

Постановка проблеми. Музика Нікоса Скалкотаса нині активно вивчається далеко за межами Греції. Про ріст зацікавленості творчістю композитора серед європейських та американських музикознавців свідчать численні монографії та статті, присвячені творчості композитора, опубліковані за останні десятиліття (Demertzis, 1991; Mantzourani, 2011; Παλαγιαννοπούλου, 2019), а також заходи із відзначення сімдесятих роковин від дня смерті композитора, організовані у 2019 році Афіньською Бібліотекою «Ліліан Вудурі» грецького товариства «Друзів музики», Афіньським Палацом музики Megaron, Фондом Е. Хурмузіоса та М. Папаїоанну, Афіньським державним Симфонічним Оркестром та Європейським Університетом Кіпру, зокрема Міжнародна Конференція «Скалкотас Сьогодні»¹.

Світове зацікавлення творчістю Н. Скалкотаса не минуло і України. У попередні роки авторка даного дослідження зверталась до вивчення регіональної специфіки творчості композитора (Рябчун, 2012: 321-335), перехрестя традицій Віденської і Нововіденської шкіл на ранніх етапах його композиторського становлення (Riabchun, 2025: 152-162). У окремому розділі, присвяченім творчій особистості Н. Скалкотаса, який увійшов до книги «Нариси з історії грецької музики», виданої у співавторстві з грецьким музикознавцем Ліаною Харалампіду, були надані біографічні дані і загальна характеристика творів композитора (Рябчун, 2017: 159-196).

Наразі **об'єктом дослідження** є зміни світових музичних тенденцій, що проявилися у творчості Н. Скалкотаса як перехід від модернізму до постмодерну. **Мета дослідження** – засвідчити стан вивчення творчості Н. Скалкотаса у першій

третині ХХІ століття, показавши висновки провідних дослідників стосовно особливостей індивідуальної композиторської манери Н. Скалкотаса, і визначити її значення для розвитку стилістичних тенденцій середини ХХ століття. Узагальнивши досвід зарубіжних розвідок творчості композитора, визначити специфіку застосування у його творах серійної техніки, розкрити, особливості проявів національної ментальності, властиві творчості Н. Скалкотаса.

Методи дослідження: у дослідженні застосовані методи музичного, у тому числі серійного аналізу, а також феноменологічний і порівняльний методи.

Виклад основного матеріалу. Видатний грецький композитор Н. Скалкотас народився у місті Халкіда (грец. Χαλκίδα) на острові Еввія (або Евбея (грец. Εύβοια). Середню музичну освіту отримав у Афінах, здобувши як скрипаль золоту медаль і стипендію на вдосконалення виконавської майстерності у Європі. Навчаючись у Берліні Н. Скалкотас захоплюється музичною композицією і поступає в клас до А. Шенберга, увійшовши згодом до числа його найталановитіших учнів (Schoenberg, 1950: 218). Так як і співвітчизник і приятель Н. Скалкотаса – Я. Константинідіс, у ці роки навчання молодий музикант заробляв на життя, працюючи тапером у берлінських кафе.

У 1931 році Н. Скалкотас був змушений повернутися до Афін. Серед причин повернення була необхідність впорядкування особистих документів, сварка з А. Шенбергом, зростання нацистських настроїв у Берліні. У Афінах він вивчає грецький фольклор у Архіві Мельпо Мерльє (Melpo Merlier, 1889–1979)² і створює на основі аутентичних джерел симфонічний цикл «36 грецьких танців» для симфонічного оркестру (1931–1936) – один із найбільш яскравих симфонічних циклів ново-

¹ Конференція проходила 29 листопада – 1 грудня 2019 року.

² Мельпо Мерльє – грецька музикознавець і фольклористка ХХ століття, засновниця товариств «Музичні архіви Традиції» і «Центр малоазійських досліджень».

грецької музики. У той же час композитор пише численні твори для різноманітних камерних складів, активно працюючи, зокрема у жанрі інструментального концерту. Попри те, що велика кількість творів берлінського періоду була втрачена, і, незважаючи на короткий життєвий шлях, композиторська спадщина Н. Скалкотаса є значною за об'ємом, різноманітністю жанрів, а головне – за високою художньою цінністю і оригінальністю викладу. Серед творів Н. Скалкотаса, крім вже згаданого симфонічного циклу «36 грецьких танців» – Увертюра (Симфонія) «Повернення Одисея» (1942), Симфонія, Симфоніета, Симфонічні сюїти, балети «Дівчина та смерть», «Море», «Гноми», «Земля та море Греції», «Красуня з трояндею», Цикл «32 п'єси» для фортепіано (1940), п'ять сюїт для фортепіано, Концерти, Концертино для одного та двох фортепіано, а також для скрипки та віолончелі та різноманітних інструментальних ансамблів у супроводі симфонічного, камерного, або духового оркестру; камерні твори.

Головною проблемою і завданням перших етапів створення новогрецької композиторської школи було поєднання специфіки національного монодійного фольклору з європейською професійною музичною стилістикою. «Індивідуальне застосування серійної техніки» у Н. Скалкотаса дає несподіваний, сміливий і надзвичайно дієвий з боку художньої виразності спосіб вирішення згаданої проблеми. Залишаючи «зовнішню оболонку» тональної музики, він наповнює її новим гармонічним змістом, який називає «серійною гармонією». Зауважимо, що обсяг серій Н. Скалкотаса нерідко спрощується до коротких звукорядів, або ж ряди набувають форму паліндромів, що також характерно для його творів. У такий спосіб композитор звільняється від тональності і водночас перебуває у її «інтервальних межах». То ж не дивно, що де-не-де контур тональності з'являється у творах Н. Скалкотаса, проявляючись у кварто-квінтових тяжіннях, терцієвих сполуках і розв'язаннях дисонансів³. З іншого боку, у квартово-квінтових основах серійних рядів можна розглядити монодійні витоки ладової системи композитора.

Дрібна ритмічна і емоційна пластичність творів Н. Скалкотаса створює неповторний текстур-

ний малюнок, що є однією з ознак його індивідуального композиторського почерку. Його витоки можна шукати у витонченій майстерності і національній емоційній чутливості народного музичування і загальних високих естетичних критеріях грецького професійного музичного мистецтва, сформованих вже на перших етапах його розвитку. Певні віддалені зв'язки пов'язують творчі манери Н. Скалкотаса і першого з відомих грецьких композиторів «західного типу» – Франгіскоса Леонтарідіса (Frangiskos Leontaritis 1518–1572): принаймні всі ті якості, якими характеризує музику критського митця епохи Ренесансу грецький вчений Н. Панайотакіс, а саме «трансформація мелодичних ліній усієї поліфонічної тканини, гнучкість гармонії, оригінальні мелодії з яскравими кульмінаціями», також притаманні і музиці Н. Скалкотаса (Παναγιωτάκης, 1984: 192–254).

Як зазначено у передмові до програми міжнародної конференції «Скалкотас Сьогодні» «Чому Скалкотас і чому Сьогодні» (Program and abstracts, 2019: 3) «Конференція організована нині, тому що через 70 років після раптової смерті композитора все ще не розкрито вся масштабність його генія. Незважаючи на те, що Скалкотас є одним з найбільш досліджених та виконуваних грецьких композиторів минулого століття, потрібно ще багато чого досягти, щоб зрозуміти його твори та особливості композиційної техніки».

Конференція відбувалась через рік після того, як Фонд Еміліоса Хурмузіоса (Αμίλιος Χουρμούζιος 1904–1973) та Маріки Папаїоанну (1904–1994, Μαρίκα Παπαϊωάννου) передав архів композитора Музичній Бібліотеці Товариства друзів музики Греції «Ліліан Вудурі», щоб зберегти, задокументувати та зробити його доступним для досліджень при ідеальних умовах.

Під час проведення конференції було відкрито виставку архівних матеріалів, серед яких – фотографії, листи, автографи творів Н. Скалкотаса, а також його прижиттєві публікації у періодичній пресі.

У конференції взяло участь тридцять доповідачів з Греції, Європи і Азії, серед яких були присутні авторитетні і досвідчені (Е. Мантзурані, К. Роману, К. Демертзіс), а також нові дослідники творчості композитора і виконавці його музики – піаністи Данаї Кара (Δανάη Καρα, 1953) та Нікос Саламаланос (Νίκος Σαλαμάλανος, 1963), диригент Нікос Христудулу (Νίκος Χριστοδούλου, 1959). Географічний спектр конференції охоплював провідні світові центри музикознавства, серед яких такі країни як Австрія, Великобританія, Ізраїль, Ірландія, Німеччина, США, Туреччина, Україна, Швеція.

³ Е. Хурмузіос – видатний діяч грецької культури – журналіст, перекладач, видавець. М. Папаїоанну – видатна грецька піаністка, дружина Е. Хурмузіоса, сестра І. Папаїоанну – музикознавця, відомого діяльністю по популяризації творчості Н. Скалкотаса. 1985 року подружжя заснувало літературно-музичну фундацію. (Παλαγιαννοπούλου, 2019).

14:00-14:30	Nikolaos Samaltanos The experience in making the world premier recording of the piano works by Skalkottas, seen from the interpreter's view point	Eirini Diamantouli Through the lens of Socialist Realism: Skalkottas in the 1930s and 1940s.
LUNCH BREAK		
	<i>MULTIPURPOSE ROOM</i>	<i>LECTURE ROOM</i>
16:00-18:00	Paper Session: Skalkottas and the Second Viennese School	Paper Session: The Works of Skalkottas (II)
	Chair: Nina-Maria Wanek	Chair: P. Vouvaris
16:00-16:30	Vasilis Mitropoulos Schönberg - Skalkottas: common orchestration elements in violin concerti	Ioannis Tselikas Skalkottas' concerto form in the late 1930s – early 1940s
16:30-17:00	Raphael Staubli Arnold Schönberg versus Heinrich Schenker	Iryna Riabchun 15 Little Piano Variations for piano solo by Nikos Skalkottas: Composer's individuality, schools, directions, epoch
17:00-17:30	Michael Taylor "...seeing how it is done; whereas I have always helped people to see: what it is!" [Schönberg letter to Kolisch, 1932]	Despoina Panagiotidou Topics in the music of Nikos Skalkottas
17:30-18:00	Ludwig Holtmeier Skalkottas, Berlin and Schönberg's Second-Generation Students	

Фрагмент Програми конференції «Скалкотас сьогодні».

Афіни, Бібліотека Ліліан Вудурі, 2019 (Program and abstracts, 2019 : 5).

Організацію і ведення засідань взяло на себе керівництво Бібліотеки «Ліліан Вудурі» на чолі з незмінною упродовж двох десятиліть директорки закладу – пані Стефанією Меракос (Στεφανία Μέρáκου)⁴. Співробітники Бібліотеки розпочали конференцію тематичним засіданням, доповідаючи про стан Архіву Н. Скалкотаса. Зокрема музикознавець Валя Врака (Valia Vraκα) розповіла у своїй доповіді «Поza документами: минуле, сучасне і майбутнє Архіву Нікоса Скалкотаса» про історію Архіву і його найважливіші завдання, зазначаючи, що рукописи та інші документи, що він містить, через 70 років після смерті композитора знайшли гідне місце, де їх можна зберігати у безпеці, документально зафіксувати та зробити доступними для дослідження (Vraκα, 2019: 9).

Матеріал Архіву був зібраний та зберігався Комітетом Скалкотаса (нині – Товариство друзів Скалкотаса). Велику роль у цьому відіграв Янніс Г. Папаїоану (Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου, 1915–2000), який особисто знав Н. Скалкотаса⁵. Е. Мантзурані

⁴ Стефанія Меракос завідувала бібліотекою «Ліліан Вудурі» від 1995 до виходу на пенсію у 2024 році.

⁵ Після передчасної смерті композитора (1949), у співпраці з родиною Скалкотаса та Міно Дуніа (Μίνο Δούνια), Яннісом Константінідісом (Γιάννη Κωνσταντινίδη) та Неллі Аскітопулу-Евельпідіс (Νέλλη Ασκητοπούλου-Εβελπίδη) Я. Папаїоану створив Комітет Скалкотаса, а пізніше – Товариство друзів Скалкотаса і Архів Скалкотаса, який проіснував п'ятдесят років – до кінця життя Я. Папаїоану.

називає його « /.../ молодшим сучасником Н. Скалкотаса і одним із головних ресурсів інформації про життя композитора» (Mantzourani, 2011: 2). Я. Папаїоану був «головною силою, яка рятувала рукописи, збагачувала колекцію іншими матеріалами, що стосуються Скалкотаса, та пропагувала його музику завдяки організації видань та концертів» (Program and abstracts, 2019: 11). Неоціненою заслугою Я. Папаїоану була його ініціатива і діяльність стосовно організації публікації творів композитора виданням Universal Edition у Сполучених Штатах Америки (1943–1949 роки), про що розповідала у своїй доповіді пані Стефанія Меракос (Merakos, 2019).

Архів Скалкотаса, зібраний Я. Папаїоану, а також його дослідження (статті і тексти в музичних словниках, енциклопедіях і журналах, які були опубліковані в Греції і за кордоном), сприяли достовірному висвітленню фактів життя і творчості композитора у подальших музикознавчих дослідженнях. В архіві містяться музичні рукописи понад 110 творів Н. Скалкотаса, що становить 80% його творчого спадку (крім втрачених і коротких начерків), а також фотографії, листування, концертні програми та інший друкований матеріал, виданий за життя композитора, а також деякі важливі документи, які були опубліковані після його смерті.

Музикознавець Пенелопі Папагіянопулу (Penelope Paragiannopoulou) зосередилась на «музичній частині» Архіву і проблемах каталогізації творів композитора (Paragiannopoulou, 2019: 135-151), а інший співробітник Бібліотеки – Жорж Бумпус (George Boumpous) – розповів про особливості створення електронної версії Архіву (Boumpous, 2019: 18-26).

У дні проведення конференції численні матеріали з Архіву стали експонатами виставки «Ανακαλύπτοντας Σκαλκότα» («Пізнаючи Скалкотаса»), відкритої у Палаці Музики «Megaron» не тільки для спеціалістів, а й для широких кіл поціновувачів творчості композитора.

У тематиці доповідей музикознавців, які тривали упродовж трьох сесійних днів, визначилися основні ракурси досліджень, що стосувалися біографії Н. Скалкотаса, історичних обставин, мистецького оточення композитора і вивчення особливостей його конкретних творів. У останнім із зазначених напрямків конференції тематика досліджень стосувалася серед іншого проявів тональності (Demertzis, 2019: 177-216; Panagiotidou, 2019: 20-21), діатоніки (Paragiannopoulou, 2019: 135-151), особливостей формотворення і застосування сонатної форми у «серійних» творах Н. Скалкотаса (Zlatkou, 2019: 113-135). Також актуальним на конференції було дослі-

дження особливостей проявів стильової (Chardas, 2019: 105-113) і жанрової палітри творів композитора, зокрема використання джазової парадигми (Ramoу, 2019: 216-237) і музики для німого кіно (Vouvaris, 2019: 54-76). Окремо обговорювались особливості інтерпретації творів Н. Скалкотаса (Kara, 2019: 39-54) і публікацій їх нотних видань (Boumpous, 2019: 18-26; Merakos, 2019: 26-39; Mantzourani, 2019: 151-177).

Одним з доповідачів на конференції був Нікос Христудулу (Νίκος Χριστοδούλου, 1959) – грецький диригент і композитор, музичний керівник Афінського симфонічного оркестру і хору, засновник Нового симфонічного оркестру Афін і Європейської молодіжної філармонії. Його доповідь «Нікос Скалкотас, Сюїта для оркестра № 2: формальні інновації, полісерійний метод, серійна «модальність» і «функціональна гармонія», розвій варіацій» окреслила комплекс основних питань авторського стилю Н. Скалкотаса. Об'єктом дослідження Н. Христудулу був великий за тривалістю твір у шести частинах, клавір якого був завершений близько 1944 року і оркестрований у наступні роки. Передчасна смерть композитора (1949 р.) перервала оркестровку Сюїти № 2 на п'ятій частині. Як зазначив дослідник, у сюїті Н. Скалкотас використав «упорядковані серії».

Н. Христудулу зазначив наявність у Першій частині сюїти – *Ouverture Concertante* – «захоплюючої взаємодії серійних рядів». У розвитку Сюїти основна звукова ідея, за словами дослідника, представлена у вигляді «яскравої музичної куртини», створеної двома серійними рядами з дванадцяти нот, які функціонують як два «серійні режими». Натомість у четвертій частині сюїти – знаменитому *Largo Sinfonico*, яке вважають однією з найкращих композицій Н. Скалкотаса⁶, композитор застосовував шістнадцять серійних рядів (Program and abstracts, 2019: 22).

⁶ Я. Папаіоанну фільмі про композитора «Повернення Улісса» (<https://www.youtube.com/watch?v=rHdAK2mTC-s>) називає чуттєво виразне і витончене психологічне «*Largo Sinfonico*» з Другої Симфонічної сюїти (1944 – 46; 1949) Н. Скалкотаса одним з найвищих досягнень майстра. Він також зауважує, що Н. Скалкотас був першим, хто зумів засобами найсучасніших технік передати теплі почуття, яким твори композиторів-новаторів ХХ століття поступаються класичній музиці. Фрагменти партитури «*Largo sinfonico*» викарбувані на трьох сторонах постаменту пам'ятнику композитору у Халкіді – місті, де він народився. Розвиток емоційного стану передається у «*Largo Sinfonico*» за рахунок особливих тонких ритмічних вібрацій, які контрастують із загальною широкою лінією динаміки. Саме незалежність ритму надає музичній тканині додекафонного твору, у якому використано 16 серійних рядів, внутрішньої драматичної контрастності. У такий спосіб у драматургії «*Largo Sinfonico*» поєднуються сучасні і барокові принципи.

Одна з найавторитетніших дослідниць творчості Н. Скалкотаса, авторка книги «Данадцятитинова система і життя Скалкотаса» Ева (Евангелія) Мантзурані⁷ обрала темою своєї доповіді особливості однієї з останніх публікацій творів композитора – а саме – видання Другого скрипкового концерту, упорядником якого вона була особисто. Важливим питанням доповіді дослідниці постала проблема корекції тексту і виправлення помилок у публікаціях творів Н. Скалкотаса. Критерієм у перевірці достовірності тексту Е. Мантзурані вважає аналіз серійних рядів, покладених у основу твору (Mantzourani, 2019: 26), який може вирішити сумнівні питання стосовно музичного тексту.

Методологія досліджень, результати яких були представлені на конференції, включала, серед іншого, деякі поняття, нечасто вживані у європейському музикознавстві. Зокрема, стипендіат грецького відділення Фонду Фулбрайта (Fulbright Foundation in Greece), випускниця Університету Індіани (США) Деспіна Панайотіду (Despoina Panagiotidou), розглянула цикл Н. Скалкотаса «32 п'єси дл фортепіано» у рамках «теорії топіки» («topic theory»⁸) (Panagiotidou, 2019: 20-21). Дослідниця згадала у своїй доповіді чотирьох вчених з різних країн, причетних до розробки цієї теорії. Серед них – її засновник, професор Оксфордського Університету Леонард Ратнер (Leonard Gilbert Ratner (1916–2011)), автор посібника із стилістики музики ХІХ століття (Ratner, 1980) та випускниця Університетів у Катовіце і Хельсінкі Данута Мірка (Danuta Mirka), яка зосереджувалась у своїх перших дослідженнях на метроритмічних аспектах музики віденських класиків (Mirka, 2009). Як зазначає Д. Панайотіду, адоптуючи результати досліджень згаданих вчених, інша дослідниця – Джоана Фримор (Johanna Frymoyer) по-новому застосувала їх до музики ХХ століття, а вчений Том Джонсон (Tom Johnson) зосередився на стилістиці тональної музики. Як підтвердила доповідь Д. Панайотіду, «теорія топіки» є актуальною як для дослідження музики класико-романтичного періоду, так і для класифікації запозичень попередніх стилів у сучасній музиці. Прикладом таких запозичень є музика Н. Скалкотаса, визначена гетерогенністю в тональній мові через її поділ на твори «тональні», атональні та створені із застосуванням

⁷ Евангелія Мантзурані – музикознавець, нейролінгвіст, випускниця Британського Королівського коледжу та Лондонського Голсмідт Університету. Читає лекції у Лондонських Університетах Кінгстон та Сіті, Університетах Кентербері, «Відкритому», та Егейському університетах. Співатор видання «Перспективи грецького музичного модернізму» (Routledge, 2019)

⁸ Теорія стильових комплексів, які асоціюються з різними жанрами, стилями та видами музичного мистецтва.

серійної техніки. Нинішня наукова діяльність показала, що композитор Н. Скалкотас поєднує атональний, постромантичний, джазовий та фольклорний стилі. *«Крім того, він використовує звичні стилі та ідіосинкратичні сучасні стилізації традиційних стилів, таким чином врівноважуючи історичність та новаторство у своїй музиці. Осмислення композиційної мови Н. Скалкотаса через призму «теорії тем» відкриває зв'язки між його творами та їхнім історичним та культурним контекстом і призводить до розуміння оригінальності його музики»* (Program and abstracts, 2019: 21).

Як зазначалося у програмі конференції «Скалкотас Сьогодні», життя і творчість композитора ставлять важливі питання, що постають при вивченні сучасної музики. *«Він є першопроходцем, новатором, не тільки інспірованим, але і учасником розвитку європейської музики його часу так само, як і історії Грецької композиторської школи. Він вірив у себе, незважаючи на відгуки аудиторії, він вважав себе Європейським композитором, але хотів писати різноманітну музику, завдяки чому його країна могла б вважати його творчість вагомим внеском у її музичну культуру»* (Program and abstracts, 2019: 21).

На довершення слід згадати, що у рамках проведення «Року Скалкотаса» Компанія звукозапису BIS record випустила три альбоми оркестрової та камерної музики Н. Скалкотаса (BIS CD-1014, BIS CD-1024, BIS CD-904), до яких увійшли Три його фортепіанні концерти, концерт для скрипки, альту та духового оркестру, Грецькі танці, Симфонічна поема «Повернення Улісса») та Симфонічна сюїта. Також було здійснено запис фортепіанних п'єс Скалкотаса у виконанні Гюнтера Шуллера. Згадані записи є підтвердженням великої уваги до творчості композитора, обумовленої її стилістичною актуальністю і універсальністю. Слід зазначити, що складність творів Н. Скалкотаса не відвернула від них уваги грецьких виконавців, а

навпаки стала тригером мистецького вдосконалення, результати якого помітні вже сьогодні.

Висновки дослідження. Розгляд подій, пов'язаних з проведенням Року Н. Скалкотаса, а також подальші дослідження його спадку свідчать про зростання всевітньої зацікавленості творчістю композитора у останні десятиліття. На цей час у результаті глибокого аналізу творів Н. Скалкотаса у дослідженнях грецьких і зарубіжних вчених склалися цілісні уявлення про особливості застосування композитором серійної техніки, які дають можливість для дефініції значення його композиторської манери як новаторської. З'ясовано, що творчість Н. Скалкотаса своєрідно поєднує різноманітні стильові манери і способи композиції, шляхом, нетиповим для музичного мистецтва середини ХХ століття. Отже, можемо зробити висновок про те, що завдяки естетичній переорієнтації стилістичних компонентів, зокрема специфічному використанню серійної техніки у поєднанні з класико-романтичними принципами драматургії і організації фактури, у кожному з творів Н. Скалкотаса створюється особлива, нетипова для свого часу *гнучка стильова модель*, здатна актуалізувати самобутній образний світ композитора. Такі прояви є атрибутами зламу тенденцій академічної музики середини ХХ століття, зокрема ознаками *переходу від модернізму до постмодерну*, досі непоміченими, а скоріше – донині не визначеними дослідниками. Під таким поглядом стає зрозумілим об'єктивне значення творчості Н. Скалкотаса як реформатора музики ХХ століття, що і була причиною як високої оцінки його творчості з боку Арнольда Шенберга, так і розбіжностей у творчих позиціях великого метра і його геніального вихованця. Саме реформа музичної мови модернізму і перехід до стилістики постмодерну визначили «мистецьке довголіття» творів Н. Скалкотаса і його значення як композитора, що вивів грецьку професійну музику на світовий рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Boumpous G. Digitizing the Nikos Skalkottas Archive : A selection of papers from the Conference “Skalkottas today”. Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 18-26. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
2. Chardas K. The Past as Future : The Paradigmatic Function of Nikos Skalkottas Within the Emergent Greek Musical Modernism (1950-65) : A selection of papers from the Conference “ Skalkottas today”. Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019 P. 105-113. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
3. Демертзис К. Ο Νίκος Σκαλκώτας ως συνθέτης μουσικής για πιάνο σόλο. Μονογραφία. Χαλκίδα : Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας, 1991. 190 σ.
4. Demertzis K. Orchestration periods in Nikos Skalkottas' orchestral output and the role of orchestrations of tonal ballets for small orchestra : A selection of papers from the Conference “Skalkottas today”. Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 177-216. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
5. Kara D. 20th Century Modernism & Skalkottas from a performer's viewpoint: Issues concerning aesthetics and performance : A selection of papers from the Conference “Skalkottas today”. Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 39-54. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf

6. Mantzourani E. A New Critical Edition of Skalkottas's Konzert für Violine und Orchester : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 39-54. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
7. Mantzourani E. The Life and Twelve-Note Music of Nikos Skalkottas : Monograph. London : Routledge, 2011. 440 p.
8. Merakos S. If he only had known: The first attempts towards the publication of Skalkottas' works : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 26-39: URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
9. Mirka D. Metric Manipulations in Haydn and Mozart : Chamber Music for Strings, 1787–1791: Monograph. New York : Oxford University Press, 2009. 332 p.
10. Παναγιωτάκης Ν. Μαρτυρίες για τον Κρητικό μουσικοσυνθέτη Φραγκίσκο Λεονταρίτη και για τη μουσική στην Κρήτη τους δύο τελευταίους αιώνες της βενετοκρατίας / *Κρητικά Χρονικά*, τ.26 (1986), 192-245
11. Panagiotidou D. Topics and the music of Nikos Skalkottas. A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 89-105. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
12. Papagiannopoulou P. Diatonic elements and pitch-class set genera in Nikos Skalkottas's Concerto for piano, violin and orchestra : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 135-151. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
13. Παπαγιαννοπούλου Ρ. Οργάνωση φθογγικού υλικού και μορφής στα διπλά κοντσέρτα του Νίκου Σκαλκότα: κλασική παράδοση και καινοτομία (didaktorikí diatriví) : Aristotle University of Thessaloniki. Department of Music Studies. 2019, 335 p.
14. Ramou L. Jazz References in Skalkottas's Solo Piano Works : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 216-237. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
15. Ratner L. G. Classic Music: Expression, Form, and Style: Monograph. New York : Schirmer Books, 1980. 464 p.
16. Riabchun I. Intersection of the First and Second Viennese School traditions in early work of Nikos Skalkottas. *«Fine Art and Culture Studies»*. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, Україна. 2025 № 4. С. 152–162 DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-4-19>. ISSN 2786-5436
17. Рябчун І. Регіональна специфіка професійного становлення новогрецького композитора Н. Скалкотаса. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Зб. наук. праць. Харків, 2012. Вип. 35. С. 321-335. ISSN 2519-4496
18. Рябчун І. Ніколаос Скалкотас / Рябчун І. Харалампіду Л. *«Нариси з історії грецької музики»*. Монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. ISBN 978-966-489-396-8. 347 с.19.
19. Slonimsky N. Music of the modern era : Monograph. Taylor & Francis, 2004. 341 p.
20. Schoenberg A. Style and Idea. Monograph : New York: Philosophical Library, 1950. 229 p.
21. Vouvaris P. Skalkottas at the movies. P. 54-76 : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
22. Vraκα V. Behind the documents: past, present and future of the Nikos Skalkottas Archive : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 1-18. URL : http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
23. «Why Skalkottas and why Today»: International Conference. *«Skalkottas Today»*. Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society at Me.aron – the Athens concert Hall. November 29 to December 1, 2019. Program of the Conference and abstracts.
24. Zlatkou V. Nikos Skalkottas's Second Sonata for Violin and Piano (1940) : The Dialogue of a Modern Composer with Traditional Sonata Form within an Atonal Musical Context : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 113-135. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
25. The return of Ulysses. a film about Nikos Skalkottas. eng subs <https://www.youtube.com/watch?v=rHdAK2mTC-s>

REFERENCES

1. Boumpous G. (2019) Digitizing the Nikos Skalkottas Archive : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 18-26. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
2. Chardas. K. (2019) The Past as Future: The Paradigmatic Function of Nikos Skalkottas Within the Emergent Greek Musical Modernism (1950-65) : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019 P. 105-113. URL : http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
3. Demertzis K. (1991). Ο Νίκος Σκαλκότας ως συνθέτης μοϋσικής για πιάνο σόλο [Demertzis, Konstantinos. Nikos Skalkottas as Composer for Piano Solo] : Monograph. Chalkis: State Central Library of Chalkis, 190 p. [in Greek].
4. Demertzis. K. (2019). Orchestration periods in Nikos Skalkottas' orchestral output and the role of orchestrations of tonal ballets for small orchestra : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 177-216. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
5. Kara D. (2019). 20th Century Modernism & Skalkottas from a performer's viewpoint: Issues concerning aesthetics and performance : A selection of papers from the Conference "*Skalkottas today*". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 39-54. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf

6. Mantzourani E. (2019). A New Critical Edition of Skalkottas's Konzert für Violine und Orchester : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 39-54. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
7. Mantzourani. E. (2011). The Life and Twelve-Note Music of Nikos Skalkottas : Monograph. London : Routledge, 440 p.
8. Merakos S (2019). If he only had known: The first attempts towards the publication of Skalkottas' works : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 26-39: URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
9. Mirka D. (2009). Metric Manipulations in Haydn and Mozart: Chamber Music for Strings, 1787–1791: Monograph. New York: Oxford University Press, 332 p.
10. Panagiōtakēs N. (1986). Martyrías gia ton krítikó moysikosynthéti Fragkísko Leontaríti kai gia tī moysikḗ stīn Krītī toς δύο teleytaíoyς aiónες tīs Venetokratías [Testimonies for the Cretan music composer Fragiskos Leontaritis and for the music in Crete during the last two centuries of Venetian rule] / Cretan Chronicles 26, P. 192–254 p. [in Greek].
11. Panagiotidou D. (2019). Topics and the music of Nikos Skalkottas. A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 89-105. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
12. Papagiannopoulou P. (2019). Diatonic elements and pitch-class set genera in Nikos Skalkottas's Concerto for piano, violin and orchestra : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 135-151. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
13. Papagiannopoyloy, P. (2019). Orgánōsī fthoggikou ylikou kai morfḗς sta diplá kontsérta toy Níkyoy Skalkóta (didaktorikḗ diatrivḗ): klasikḗ parádosī kai kainotomía [Papagiannopoulou, Penelope. Organizing of phonetic material and form in Nikos Skalkota's double concerts (doctoral thesis) : classical tradition and innovation]. Aristotle University of Thessaloniki. School of Fine Arts. Department of Music Studies. 2019, 335 p: music, tables 29 cm 335 s. [in Greek].
14. Ramou L. (2019). Jazz References in Skalkottas's Solo Piano Works : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 216-237. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
15. Ratner L.G. (1980). Classic Music : Expression, Form, and Style : Monograph. New York: Schirmer Books, 464 p.
16. Riabchun I. (2025). Intersection of the First and Second Viennese School traditions in early work of Nikos Skalkottas. «Fine Art and Culture Studies». Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, Ukraine. № 4. C. 152–162 DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-4-19>. ISSN 2786-5436
17. Riabchun I. (2012). Rehionalna spetsyfika profesiinoho stanovlennia novohretskoho kompozytora N. Skalkotasa. [Regional specificity of the professional formation of the modern Greek composer N. Skalkotas] *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity*. Zb. nauk. prats. Kharkiv, 2012. Vyp. 35. ISSN 2519-4496 [in Ukrainian].
18. Riabchun I. (2017). Nikolaos Skalkotas [Nikolaos Skalkottas] / Riabchun I. Kharalampidu L. «Narysy z istorii hretskoi muzyky». [«Essays on the History of Greek Music»] : Monograph. Kyiv: Vydavnychy dim Dmytra Buraho, ISBN 978-966-489-396-8. 347 p. [in Ukrainian].
19. Slonimsky N. (2004). Music of the modern era: Monograph. Taylor & Francis, 341 p.
20. Schoenberg A. (1950). Style and Idea: Monograph. New York : Philosophical Library, 229 p.
21. Vouvaris P. (2019). Skalkottas at the movies. P. 54-76 : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. URL: http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf.
22. Vraha V. (2019). Behind the documents: past, present and future of the Nikos Skalkottas Archive : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 1-18 URL : http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
23. Why Skalkottas and why Today» : International Conference. «Skalkottas Today». Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society at Megaron – the Athens concert Hall. November 29 to December 1, 2019. Program of the Conference and abstracts.
24. Zlatkou V. (2019). Nikos Skalkottas's Second Sonata for Violin and Piano (1940): The Dialogue of a Modern Composer with Traditional Sonata Form within an Atonal Musical Context : A selection of papers from the Conference "Skalkottas today". Athens : Music Library of Greece of the Friends of Music Society, 2019. P. 113-135. URL : http://skalkottas_today_-_proceedings_selection.pdf
25. The return of Ulysses. a film about Nikos Skalkottas. eng subs <https://www.youtube.com/watch?v=rHdAK2mTC-s>

Дата першого надходження статті до видання: 27.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

